

прот. Ігор Галей

Український католицький університет

Єпархіяльний собор у ККСЦ

Засада так званої «допоміжності», одна із шести, яку запропонували Члени Комісії у 1974 році на пленарному засіданні¹. На їхню думку, вона має бути збережена у новому Кодексі. Він має містити в собі тільки ті закони, які, на думку найвищого пастиря всієї Церкви, повинні вважатися спільними для всіх східних Католицьких Церкв, віддаючи все інше партикулярному праву Церков *suis iuris*.

Але слід згадати слова Римського Архієрея Павла VI, що нові норми не повинні з'явитись як чужорідне тіло, насильно насаджене в церковний організм, а мають розквітнути самохіть із уже існуючих норм². Тим більше, зазначає святий Іван Павло II, що норми партикулярного права повинні враховувати традиції власного обряду та приписи II Ватиканського Собору³, особливо повну єдність з наступником св. Петра, який оберігає законно визнані різномірності і водночас дбає про те, щоб окремі частини не шкодили єдності, а радше їй служили⁴.

Принцип субсидіарності у Церкві дозволяє Східним Католицьким Церкв розвиватися самостійно у повній єдності з Католицькою Церквою (кан. 8 ККСЦ). У такий спосіб також зберігається власний обряд з літургійними, богословськими, духовними та дисциплінарними надбаннями (кан. 28 § 1 ККСЦ). Йдеться також про можливість розвивати даний обряд відповідно до вимог та потреб часу. Усі двадцять одна Католицькі Східні Церкви відгукнулись на заклики вселенських Архієреїв починаючи від Пія IX, який доклав усіх зусиль для того, щоб повним і непорушним зберігався набуток католицької віри на Сході і щоб успішно розвивалася церковна дисципліна і свята літургія сяяла на повну силу святістю та красою⁵. Цей заклик довершив св. Іван Павло II, промульгуючи Кодекс Канонів Східних Церков 18 жовтня 1990 р. своєю конституцією «Священні Канони».

У такий спосіб усі Єпископи Східних Церков також отримали обов'язок не хтувати канонами справді святими, а втілювати їх у життя та доповнювати засобами, даними їм Кодексом. Бо вони перші оборонці церковної дисципліни згідно з кан. 201 §1 ККСЦ та повинні наполегливіше дбати про вірну охорону і докладне дотримання власного обряду, не допускаючи змін, хіба що з уваги на його органічний розвиток (кан. 40 §1 ККСЦ). Маючи у своїй єпархії законодавчу, виконавчу та судову владу (кан. 191 §1 ККСЦ), найвищий Законодавець подбав також про осіб Курії (кан. 243 §2 ККСЦ) та інституції (кан. 235 ККСЦ), які б допомагали у здійсненні цих обов'язків.

Кодекс у главі II арт. I говорить про органи, які допомагають єпархіяльному єпископові у керівництві єпархією, подаючи найпершим середником Єпархіяльний собор – об'єкт нашого дослідження. Це «дорадчий орган, який допомагає єпархіяльному єпископові в управлінні єпархією, надаючи поради, рекомендації, розглядаючи та приймаючи рішення щодо різних питань, що стосуються єпархії та її вірних»⁶.

Кан. 235 ККСЦ не пропонує нам визначення, але зазначає: «Єпархіяльний Собор подає єпархіяльному Єпископові допомогу», тому слушно о. Олег Хортик у своїй дефініції, яку ми подали вище, зазначає, що це орган дорадчий, допомагає порадами. Додамо тільки, що він не зобов'язує єпископа прислухатись, а радше зобов'язує інформуватись знанням усіх постійних та запрошених учасників.

Це вимога Законодавця для того, щоб уникнути неправочинності юридичного акта влади, коли потрібна порада згідно з кан. 934 § 2, 3-є ККСЦ. Є також друга небезпека для єпископату, про яку йдеться у кан. 178 ККСЦ, де вказано, що Єпископ має власну, звичайну та безпосередню владу, яка *«може бути окреслена певними межами задля користі Церкви або вірних»*. Це окреслення якраз відбувається в усіх його діях, коли вимогою Кодексу є порада тих осіб, які приписані правом.

Канон 235 ККСЦ, який ми зараз розглядаємо, говорить, що ця допомога єпархіяльному єпископові має стосуватися *«спеціальних потреб або користі єпархії»* Це означає, що єпископ отримує специфічну допомогу для добра Церкви певної території і скликає цей Єпархіяльний собор, коли *«цього вимагають обставини»* (кан. 236 ККСЦ). Спеціальні потреби, корись та обставини єпархії можуть бути різноманітними. На нашу думку, це ті ситуації єпархіяльного життя, які прописані в обов'язках єпископа:

1. Керівництво Єпархією (кан. 191 ККСЦ)

Скликаючи Єпархіяльний собор, Єпископ виконує один зі своїх найперших обов'язків, і цей Собор є одним із способів, щоб досягнути вказаної мети. У такий спосіб, дізнаючись проблематику життя Церкви, священнослужителів та мирян, Єпископ шукає добру пораду для усіх. Також цей собор стає частиною п'ятирічного звіту *«про стан довіреної йому єпархії»* Патріархові і окремим примірником Апостольському Престолові (кан. 206 §1 ККСЦ). А особисто зможе повідомити Рим *«про стан та потреби вірних»*, доручених його опіці *«при нагоді п'ятирічного звіту»* (кан. 207 ККСЦ).

2. Турбота про вірних (кан. 192 ККСЦ)

Це звичайна пастирська турбота про усіх мирян, які проживають постійно чи тимчасово на території єпархії, яким єпископ помагатиме *«в приватному, сімейному і суспільно-політичному житті свідчити про Христа, звіщати про нього іншим, відстоювати справедливі закони в суспільстві»* щоб вони могли сяяти вірою, надією, любов'ю та сприяти святості світу (кан. 401 ККСЦ). Обставинами для скликання можуть бути міжкатолицька діяльність для взаємної доброзичливості, пошани та єдності між мирянами різних Церков (кан. 405 ККСЦ). Також потрібно пригадати про обов'язок євангелізації вірних, щоб *«спасіння щораз більше доходило до всіх людей усіх часів і всього світу»* (кан. 14 ККСЦ), провадячи також святе життя, *«спричиняючись до росту Церкви»* (кан. 13 ККСЦ).

3. Турбота про покликання та пресвітерат (кан. 192 § 4-5; 195 ККСЦ)

Єпархіяльний Єпископ повинен проявляти особливу увагу та турботу про пресвітерів, захищати їхні права і дбати, щоб вони виконували обов'язки, властиві їхньому станові, та мали засоби, необхідні для духовного й інтелектуального розвитку. Мали також належне забезпечення та соціальну захищеність. Єпархіяльний собор може бути можливістю для обговорення та створення таких спільних фондів *«під наглядом місцевого ієрарха»* (кан. 1021 §2-3).

Турбота про покликання може бути окремою тематикою цілого собору, бо зобов'язує єпископа *«якнайдужче підтримувати покликання священичі»* (кан. 195 ККСЦ). Маючи можливість вже висловитись на цю тематику⁷, можемо тільки пригадати, що Церква зобов'язує всіх священнослужителів дбати про підтримання покликань до священства. Апостоли вважали своїм обов'язком вибрати служителів, щоб ті також могли інших навчати, тому тепер цей обов'язок належить Єпископам, щоб народу Божому не бракувало робітників⁸. Цей обов'язок у кан. 329 § 1, 3-є наш Законодавець називає особливим, заохочуючи до плекання та координування майбутніх служителів. Звертаючись до душпастирів, Блаженніший Любомир Гузар у своєму посланні наголосив на їхньому обов'язку

дбати про майбутнє Церкви, про добрих священнослужителів, а тому «добрий пастир, вдячний Богові за своє покликання, повинен бути пильним і намагатися помічати у своїй громаді гідних осіб до священничого стану»⁹.

4. Церковне навчання

Завданням єпископів є насамперед постійно дбати, щоб не потерпіла непорушність віри (кан. 604 ККСЦ), підтримувати добрі звичаї, особливо ті які не є *contra legem*, «охороняти їх і сумлінно боронити, засуджуючи, в разі необхідності, погляди, суперечні з ними, або застерігаючи від тих, які можуть їм зашкодити» (кан. 605 ККСЦ). Служба Божого слова, проповідництво і всіляке християнське повчання, а особливо через тематичний Єпархіяльний собор єпископи мають важкий обов'язок «з найбільшою турботою розвивати, спрямовувати й керувати катехитичним навчанням» (кан. 623 § 1 ККСЦ).

Також тематикою Єпархіяльного собору можуть бути різні проблематики, пов'язані з обов'язком Єпископа «дбати, щоб існували католицькі школи» (кан. 635 ККСЦ), дитячі садки, завжди беручи до уваги обставини часу та місця.

5. Церковне майно

Єпархіяльному Єпископу належить наглядати за управлінням усього церковного майна, яке знаходиться в межах єпархії, а також видавати відповідні інструкції, «щоб усе управління церковним майном було як слід налагоджене» (кан. 1022 ККСЦ). Бо Церква, піклуючись про духовне добро людей, потребує дочасного майна «для богочинання, діл апостоляту, любові і належного утримання служителів» (кан. 1007 ККСЦ), і не може допустити жодної шкоди, виконуючи свій обов'язок «із старанністю доброго господаря» (кан. 1028 §1 ККСЦ).

Кан. 326 говорить, що «Єпархіяльний собор слід скликати кожний раз, коли, на думку єпархіяльного Єпископа і за порадою пресвітерської ради, цього вимагають обставини».

Отже, потрібна воля Єпископа та порада пресвітерської ради, щоб Єпархіяльний собор зміг відповісти на обставини та потреби єпархії. З канону розуміємо, що навіть якщо пресвітерська рада не буде згідна з волею Єпископа, його думка переважить, оскільки пресвітерська рада є дорадчим пресвітерським органом, не зобов'язує, а радше допомагає своєю порадою «в тих справах, які стосуються потреб пастирської діяльності і добра єпархії» (кан. 264 ККСЦ). Тільки слід зауважити, що без поради вислуханої єпархіяльний Єпископ не може скликати собор, він зобов'язаний засягнути думки, яка б важлива обставина його до цього не змушувала. Натомість жодної поради Єпархіяльний єпископ не потребує, коли йдеться про головування, перенесення, відкладання, припинення, розпускання даного збору, поскільки йдеться про прерогативи, дані йому самим Законодавцем відповідно до кан. 237 § 1 ККСЦ. Немає жодних суперечностей у каноністиці, що єпископ може доручити комусь іншому головувати на соборі за його відсутності. Потрібно тільки сказати, що це місце могли б зайняти тимчасово Єпископ-помічник або протосинкел як найближчі куріяльні помічники згідно кан. 243 § 1 ККСЦ. Коли йдеться про головування на різних окремих сесіях, як це сталося на останньому Львівському Єпархіяльному соборі у 2014 році, Єпископ може призначити інших священнослужителів – не тільки з тих, які працюють у Курії.

Жодний збір, у нашому випадку собор Єпархіяльний, не може відбутися без обов'язкової присутності осіб, які поставлені в ієрархічному порядку у кан. 238 ККСЦ. Законодавець перераховує єпископів, коад'ютора та помічника, Протосинкела та синкелів, судового Вікарія та єпархіяльного економа як ключових представників адміністративної та судової влади. Не менш важливою є також особа ректора вищої єпархіяльної семінарії, на плечах якого лежить

відповідальність за виховання майбутнього покоління священнослужителів. Наступними, кого перераховує канон, є протопресвітери. Вони, на нашу думку, мають бути скликані усі без винятку з цілої єпархії. Також Законодавець вимагає скликання одного пароха з кожного округу, щоб він був представником священства з деканату. Парохи є особливими співпрацівниками єпархіяльного Єпископа (кан. 281 § 1 ККСЦ), очолюють парафію пастирською опікою (кан. 279 ККСЦ), співпрацюють з сотрудниками, які з уваги на свій уряд допомагають йому в адміністрації, доводять до відома собор про усі ситуації парафіяльного служіння. Тому священнослужителі є членами пресвітерської та пастирської ради, також беруть участь у соборі у кількості, «визначеній статутом цієї ради» згідно з канонам 27 п. 1 Партикулярного права. Кількість дияконів, які повинні з'явитись на собор «визначає єпархіяльний єпископ», мають натомість бути «обрані пресвітерською радою» (кан. 27 п. 3 ПП). Також встановити кількість настоятелів інших інститутів посвяченого життя належить згідно з партикулярним правом Єпархіяльному єпископові (кан. 27 п. 4 ПП). Партикулярне право у п. 2 кан. 27 зобов'язує також з'явитись на собор усіх голів єпархіяльних комісій, про яких Кодекс нічого не говорить. Ця новація є досить вдалою, бо хто, як не вони, знають усю проблематику церковного життя єпархії.

Не може відбутись жодного собору без участі мирян. Кодекс вимагає, «щоб кількість мирян не перевищувала третини членів Єпархіяльного собору» (кан. 238 §1, 10-е ККСЦ). Роль мирян у житті і місії Церкви надзвичайно важлива. У 2012 році Синод Єпископів УГКЦ присвятив мирянам увесь свій час. Собор сказав, що миряни є живим камінням для побудови самої Церкви та свідками Божої святості у світі. Бо сама Церква потребує таких мирян, які зуміли б бути творчими співробітниками пастирів у церковному житті та залишилися протагоністами у різних сферах, даючи християнське свідчення в сім'ї, на роботі, у побуті¹⁰. Св. Іван Павло II у свій час сказав: «Однчасна присутність священників та мирян, а також ченців і черниць вказує учням живий образ Церкви і полегшує пізнання її багатства»¹¹.

Щодо питань, які розглядатимуться на соборі, то наш законодавець дає можливість кожному вірному «пропонувати питання для обговорення», але залишає за Єпископом їх вільний, вибір щоб визначитись, «які справи слід розглядати» (кан. 240 § 1 ККСЦ). Хоча вже у § 4 того ж канону зобов'язує Єпископа, щоб усі питання запропоновані «стали предметом вільного обговорення на сесіях». Тут йдеться про питання, які робочі комісії заздалегідь зібрали, вислухавши вірних, та підготували, передавши їх на розгляд єпископу даної єпархії (кан. 240 § 2 ККСЦ). На нашу думку, інші питання, навіть ті, які виникнуть під час сесій, не можуть стати об'єктом обговорення згідно § 3, бо учасники отримують вже готовий «проект питань, які будуть розглядатись».

Оскільки йдеться про орган дорадчий, «Єдиним законодавцем [...] є єпархіяльний Єпископ», усі інші члени собору мають лише дорадчий голос (кан. 241 ККСЦ). Голосування, яке відбувається під час собору, дає можливість єпархіяльному Єпископові об'єктивно прийняти важливі рішення, зваживши усі поради учасників, які, як ми вже бачили, вибрані через відповідні свячення, знання та уряд церковний.

Також підпис та проголошення рішень застережені Єпископу, і якщо «проголошуються на цьому соборі, то починають зразу зобов'язувати» (кан. 241 ККСЦ). Партикулярне право у кан. 28 говорить: «Єпархіяльний єпископ повинен повідомити про зміст законів, декларацій і декретів, які були прийняті на Єпархіяльному соборі, своєму Митрополитові та Верховному Архієпископові».

¹ *Nuntia* 3.

² AAS, 66 (1974), 2-6.

³ ІВАН ПАВЛО II, Апостольська конституція *Священні Канони*, ст. 12.

⁴ П ВАТ. СОБОР, *Конституція Світло народів*, ч. 13.

⁵ АКТИ ПІЯ ІХ, с. 402-403.

⁶ ОЛЕГ ХОРТИК, *Тлумачний словник термінів канонічного права*, Тернопіль: Астон, с. 53-54.

⁷ ГАЛЕЙ ІГОР, *Деякі аспекти пастирського формування кандидатів до священства згідно з ККСЦ*, с. 5-6.

⁸ Лк. 10,2 *«Жнива великі, а робітників мало. Просіть, отже, Господа жнив, щоб послав робітників на свої жнива»*.

⁹ ЛЮБОМИР ГУЗАР. *Послання Блаженнішого Любомира до священників, дяконів та семінаристів з нагоди проголошення 2009 року Роком християнського покликання з особливим наголосом на священничому покликанні*. – Київ, 14.01.2009 // *БВА* № 9 (Львів, 2009). – С. 184-185.

¹⁰ СИНОД ЄПИСКОПІВ УГКЦ 2012, *Комунікат*, Львівський Архієпархіальний Вісник, № 9 (2012), с. 5.

¹¹ ІВАН ПАВЛО II, Апостольське повчання *Покликання і місія мирян*, Львів 2006, с. 146.